

Munkatársak: Pap Csilla (SZTE), Takács Melinda (ELTE) régészhallgatók, Czövek Attila.

ÓDOR JÁNOS GÁBOR

147. Felsőnána, Ónána

(Tolna megye) Kö

A falutól Ny-ra kb. 2 km-re, két kis völgy találkozása feletti dombon található a középkori Nána falu. Tszfm. kb. 170 m, a völgyek feletti relatív magassága kb. 30–35 m.

A lelőhely egy részének erődítetttségére légi felderítés közben figyeltem fel. A szántásban jól látszott, hogy a domb déli, összeszűkülő részén egy kisebb területet sötétbarna gyűrű övez. Terepbejáráskor ezen a területen templomra utaló nyomokat (igen sok embercsonttöredéket, építési törmeléket) figyeltem meg. A sötét csík helyén 6–8 m széles terasz látszott 3 oldalról. A domb gerince felől csak szürke elszíneződés volt észlelhető: itt minden bizonnyal elszántották az egykori árkot, és most már csak felülről mutatkozott az erődítés lezáródása. Az egykor árokkal övezett domb átmérője kb. 30 m.

A szintvonalas felmérést 2005. áprilisban készítettük el.

Áprilisban bejártam a falu K-i szakaszát is. A simított szántásban szürke, hamus, paticsos foltokat figyeltem meg, és sok cserepet, állatcsontot találtam. Előkeült egy ép nádvágó is.

Munkatárs: Korondán Zoltán.

MIKLÓS ZSUZSA

148. Felsőörs, Major

(MRT 2. k. 9/12 lh.)

(Veszprém megye) B, Kö

2005. október 21-én helyszíni szemlét tartottam a lelőhelyen, mert bejelentés érkezett, hogy közművesítés során sírok kerültek elő. A lelőhely az Úttörő utcától D-i, K-i, és Ny-i irányba terjed ki, a volt tsz major környezetében. A legtöbb leletanyagot a topográfiában említett forrástól K-re, egy domboldalon találtuk: kovapengéket, viszonylag sok késő bronzkori kerámiatöredékeket, és kevés középkori cserepet. A helyiek elmondása szerint a belterület déli határát jelentő földútban vezettek közműveket, amikor a sírok előkerültek, de erről senkit nem értesítettek. Megmutattak egy majdnem ép koponyát, amit ott találtak, ezen torzításra(?) utaló nyomokat látnak. Más korhatározó sírleletről nem tudtak.

SÁROSI EDIT

149. Felsőpakony, Páskom

(Pest megye) Sza, Kk

2005. november 2–21. között próbafeltárást végeztünk a településtől D-re, a Vasút utca mellett. A lelőhely ÉK-i szélét sikerült megtalálni, ÉNy, D, DK-i irányban a lelőhely folytatódik. A kutatóárokban 128 objektum került elő. Ebből 60 biztosan késő szarmata kori (Kr. u. 3–4.

sz.), 64-ről szintén feltételezhető, hogy szarmata, 1 késő középkori objektum. Jellegüket tekintve: 63 gödör, 32 árok, 11 ház, 7 kút, 13 bányagödör, 1 kemence és 1 cölöplyuk feltételezhető (a kutatóárok keskenysége és a feltárás hiánya miatt néhány objektum bizonytalan).

A leletek a nagykőrösi Arany János Múzeumba kerültek.

Munkatárs: Simon László.

ZSOLDOS ATTILA

150. Felsőpáhok határa

(Zala megye) Ő, U, B, Ró, Á, Kk, Kú

2005 májusában terepbejárást végeztünk a Hévíz–Alsópáhok elkerülő út nyomvonalán, melynek során Felsőpáhok határában hét lelőhelyet regisztráltunk.

Billegér-dűlő: A település É-i részén, egy É–D-i hossz tengelyű domb K-i lejtőjén egy hatalmas, frissen szántott és boronált táblában, ritkán jelentkező késő középkori/kora újkori kerámiatöredékeket, valamint 3 db kőeszközt gyűjtöttünk. Rontotta a megfigyelési lehetőségeket, hogy a talaj nagyon száraz és poros volt, továbbá a tábla jelentős részében, nagy foltokban laposkötöredékek fedték a felszínt. Nagyon gyakori volt a gyepvas is, mely változatos formákban jelentkezett. A lelőhely mintegy 330 m-es hosszában kb. 20 m-es szintkülönbség adódott. A lelőhely szélessége kb. 200 m-re becsülhető. Csak a déli része esett az általunk vizsgált területre, kb. a nyomvonal 5,5–5,3 km-szelvényei közé.

Irtás-rét-dűlő, D: A településtől É-ra, egy kerítéssel határolt zárt kerttől D-re fekszik a lelőhely, enyhe lejtésű, É–D-i hosszirányú domb K-i lejtőjén, egy kisebb platón. K–Ny-i kiterjedése kb. 100 m. A zárt kert déli szélétől kb. 50 m-re érzékelhető volt némi sűrűsödés a leletek egyébként nagyon szórványos jelentkezésében. Az É–D-i kiterjedés kb. 200 m. A lelőhely a nyomvonal 4,80–4,60 km-szelvényeinek magasságában, de attól Ny-ra terül el. A leletek kisebb része római, többségük késő középkori kerámia. Az őskort 2 db kőeszköz képviseli.

Irtás-rét-dűlő, É: A lelőhelyet a település külterületének É-i részén találtuk. Az Irtás-rét-dűlő É-i felében, az 5,3 km-szelvényénél, egy kb. 50 m sugarú körben több kőeszközt és viszonylag sok, de nagyon apróra tört és kopott felületű kerámiát gyűjtöttünk. Néhány darab kavicsos soványítású. Találtunk jó néhány mázas kerámiatöredéket is, ezek egy része néprajzi, egy részük azonban régészeti korú, azaz késő középkori/kora újkori. A lelőhelyen sárga okkerrögök és gyepvasdarabok is előfordultak. A lelőhely ugyanannak az É–D-i dombnak a K-i lejtőjén terül el, mint a Billegér-dűlői, de attól kb. 200 m-re D-re, jól elkülönülve, kb. a nyomvonal 5,35–5,25 km-szelvényei között.

Páhoki-patak partja: A Páhoki-patak völgyének Ny-i partján emelkedő, É–D-i lefutású dombhát K-i lejtőjén, a Felsőpáhokot Hévízzel összekötő országúttól D-re két szántott parcellában szórványosan jelentkeztek az apróra tört és nagyon kopott felületű, korongolt késő kö-

zépkerámia töredékek, némelyik mázas. A parcella Ny-i végén, a domboldalon egy kovaszilánk, egy kova-magkő, valamint két kézzel formált, pelyvás soványítási kerámia töredék került elő, melyek a dunántúli vonaldíszes kerámia kultúrájához tartoznak. Ezen a részen a talajban vörös elszíneződéseket figyelhettünk meg, melyek talán szétszántott objektumok foltjai lehetnek. A lelőhely kiterjedése pontosan nem határozható meg, nagy valószínűséggel Ny felé tovább terjed, tehát nemcsak a domb K-i lejtőjén, hanem a dombtetőn is folytatható. A dombtetőn, szántott ill. gabonával bevetett parcellákban, kb. 250×100 m nagyságú területen, nagyon szórványosan késő középkori cserepeket, valamint egy kovaeszközt gyűjtöttünk. Ez utóbbi nagy valószínűséggel a lelőhely őskori településének folytonosságát, esetleg Ny-i határát jelzi. Jelenleg a nyomvonal 3,85–3,45 km-szelvényei közt figyelhetők meg a felszíni leletek. A lelőhely K-i széle Ny-ra, kb. 130 m távolságra esik a tervezett nyomvonalától. A lelőhely kiterjedése a jelenlegi adatok alapján kb. 450×200 m-re becsülhető.

Vida-gödör-dűlő: A dűlő területén 3 lelőhelyet rögzítettünk.

I. A településtől ÉK-re, egy szabálytalan alakú domb K-i lejtőjén terül el. Kiterjedése nem határozható meg pontosan, mivel jelentős része egy nagy, jelenleg nem járható gabonábla területére esett. Ezt a nagy táblát több kisebb, keskeny, jelenleg is járható parcella szakította meg; ezekben találtuk meg a régészeti lelőhely nyomait. Az egyik ilyen, a Vida-gödör Ny-i végétől É-ra eső keskeny parcellában ritkásan római és késő középkori cserepek jelentkeztek, ezek jelezték a lelőhely legészakibb kiterjedését. A lelőhely K-Ny-i kiterjedése pontosan nem tisztázható, mivel a terület mindkét irányban fedett. A lelőhely déli vége kb. 50 m-re megközelíti a Vida-gödört. Összesen mintegy 350 m hosszan követhetők a ritkás leletek. A lelőhely a nyomvonal 4,55–4,30 km-szelvényei közé esett. A leletek eloszlásában az É-DNy-i irányú domb gerincén enyhe sűrűsödés figyelhető meg, de mind az É-i, mind pedig a K-i, DK-i lejtőn találtunk még elszórtan leleteket. Az É-i lejtő meredek, a K-i enyhébb. A DK-i lejtőn kovaeszközök is előkerültek, melyek őskori megtelepedésre utalhatnak.

II. A Vida-gödör É-i oldalával párhuzamosan futó, K felé lejtő parcellában, gyakorlatilag a parcella egészében szórványosan, de folyamatosan gyűjthetők voltak a régészeti leletek. A kerámia töredékek közt egy római, más darabok csigavonalas díszítésűek, kavicsos anyagúak (Árpád-kor). Néhány töredék a késő középkorra keltezhető. A lelőhely K-i részén némi sűrűsödést tapasztaltunk. A lelőhely a nyomvonal 4,3–4,0 km-szelvényei közé esik, attól K-re; hossza kb. 320 m, szélessége kb. 70 m.

III. A Vida-gödörtől D-re, kb. a 4,20–3,85 km-szelvények közt, a nyomvonalon és annak mindkét oldalán, de még a 250 m-es sávon belül találtuk a lelőhelyet, egy szabálytalan alakú domb platóján, valamint É-i és K-i lejtőin. A platón szórványosan előforduló római, valamint késő középkori cserepek némiképp megsűrűsödtek az

É-i lejtőn, amely a Vida-gödörhöz fut le. Cserepek még a Vida-gödör partján, az egészen mélyen fekvő részen is jelentkeztek. Ezen az északi lejtőn a késő középkori leletanyaggal keverten két őskori (bronzkori?) kerámia töredéket és hét kőeszközt is találtunk. A lelőhely nagy kiterjedésű, hossza kb. 370 m-re, szélessége kb. 330 m-re becsülhető. A késő középkori leletek a lelőhely K-i felén is viszonylag nagy számban jelentkeztek, az őskori leleteket azonban ezen a részen csak kőeszközök (egy magkő és három pattinték) képviselték.

P. BARNA JUDIT

151. Fertőd, Esterházy-kastély, Bábszínház és Narancsház

(Győr-Moson-Sopron megye) Kú

A fertődi Esterházy-kastély főépületétől DK-re, a parter K-i oldalán helyezkedik el az a zárt udvaros épületegyüttes, amely magába foglalja az egykori marionetté színház és a narancsház épületét. Az épületegyüttes területén korábban, 1986–88-ban Somorjay Selysette művészettörténész és László Csaba régész végzett szondázó feltárást.

A 2005. évi kutatás szervesen illeszkedik az ÁMRK Kutatási osztályának munkatársai által 2001-ben megkezdett kutatássorozathoz, amelynek során régészeti ásatásra került sor a régi színház és az ún. új opera területén. Falkutatást végeztek a főépület K-i patkószárnyán és az udvari homlokzaton, valamint régészeti megfigyelést a Ny-i kamarakertben és szondázó falkutatást a főépület udvari kerti homlokzatain.

Az ideji falkutatást megelőzően Lángi József, az ÁMRK Restaurálási osztályának munkatársa végzett szondázó kutatást az épület belső terében. Az írott forrásokot Bardi Terézia és Dávid Ferenc gyűjtötték össze.

A Bábszínház és a Narancsház kutatására 2005 nyarán és kora őszén került sor. A régészeti feltárást és a falkutatást során elsősorban a belső tereket, kisebb mértékben a homlokzatok előterét vizsgáltuk. Az ásatást behatárolta, hogy a magtárnak használt volt Bábszínház és Narancsház épületének belső faszerkezete megkívánta, hogy a faoszlopok környezetében földszávokat hagyjunk.

A Bábszínházat Esterházy Fényes Miklós építtette az 1770-es évek elején. Ez volt a vége annak az építkezés-sorozatnak, amelynek keretében a kastélytól DK-re megépült az a zárt udvaros épületegyüttes, amely a Narancsházon kívül magába foglalta a Bábszínház épületét és a kiskastélyt. Az épületegyüttes déli szárnyának kétharmadát a Bábszínház alkotta, amelyhez K-ről csatlakozott a már korábban is itt álló – a Bábszínházba részben belefoglalt – víztorony. A két évvel később épült Narancsház nagyságban és homlokzati kiképzésben hasonló „testvérehez”, a főhomlokzatokat nagy, emeletig tartó, kőkeretes bevilágító nyílások uralják. Mindkét épületet megelőzően – a két épület között – egy víztorony állt a területen, melynek alapfalait és induló csatorna-rendszerét is feltártuk.